

İstanbul Üniversitesi Rektörlük Yayın No: 4794

İlahiyat Fakültesi Yayın No: 3

CUMHURİYET DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ LİTERATÜRÜ (1923-2007)

Prof. Dr. Fahri KAYADİBİ

Yrd. Doç. Dr. İrfan BAŞKURT

Araş. Gör. Ayşe Zişan FURAT

Istanbul Üniversitesi Rektörlük Yayın No: 4794

İlahiyat Fakültesi Yayın No: 3

Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Literatürü (1923-2007)

Prof. Dr. Fahri KAYADİBİ Yrd. Doç. Dr. İrfan BAŞKURT

Araş. Gör. Ayşe Zişan FURAT

Baskı \ Cilt

SİSTEM MATBAACILIK

Yıldırım Açıksu Yolu No: 8 Davutpaşa-Şişli İstanbul \ İSTANBUL

Telefon: (0212) 482 11 01

İstanbul 2008

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Fahri Kayadibi
Prof. Dr. Şinasi Gündüz
Prof. Dr. Cafer Sadık Yaran
Doç. Dr. Mehmet Dalkılıç
Doç. Dr. Ahmet Kavas

Istanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projesi
No: 587/14082006

Istanbul Üniversitesi Rektörlük Yayın No: 4794

ISBN 978-975-404-829-2

Bu kitabın her türlü yayın hakkı, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü
Araştırma Fonu Sekreterliği'ne aittir.

Baskı / Cilt

SİSTEM MATBAACILIK

Yılanlı Ayazma Yolu No: 8 Davutpaşa-Zeytinburnu / İSTANBUL

Telefon: (0212) 482 11 01

Istanbul 2008

*"Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Literatürü" isimli
çalışmamız, 587/14082006 sayısıyla İstanbul Üniversitesi
Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir.*

587/14082006 sayısıyla İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje-
leri Birimi tarafından desteklenen "Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Litera-
türü" isimli çalışmamız, başından beri andığımız üzere, İslam dünyasında 1923
yılı Cumhuriyet'in ilanından itibaren din eğitimi alanında yapılmış olan
çalışmaları içermektedir. Bu çalışmaların içerisinde kitap, yüksek lisans ve
doktora tezleri ile makaleler ve yayımlanmış bildiriler bulunmaktadır. Çalı-
şmamızın kapsamına hakemlik ve huzemelik dergilerde yayımlanan makaleler
kapsamında gazetelerde yayımlanmış olan yazılar dâhil edilmemiştir.

Yapılan araştırmalarda genel olarak din eğitimi bilimi, din eğitimi kurum-
ları ve bu kurumların müfredatları ile ağırlıklı olarak Osmanlı dönemi eğitim kur-
umları ile ilgili olarak ise sadece buralarda verilen din eğitimi ile ilgili yapılan
çalışmalar üzerinde durulmuştur, bu kurumlara müesseseler, tarikat ve sanat
terfih açısından inceleyen çalışmalar ise projenin kapsamına alınmamıştır.

Araştırma sırasında öncelikle ülkemiz üniversitelerindeki İlahiyat İn-
sültelerinde din eğitimi alanında görev yapan öğretim görevlileri tespit
edilmiş ve internet aracılığıyla yaptığı çalışmalar tespit edilmiştir. Kendile-
rinden hem fakültelerdeki yazışma adreslerine hem de e-mail adreslerine hi-
zarisel başvurularını talep eden dilekçeler gönderilmiştir.

Türkiye'de mevcut İlahiyat Fakülteleri ne din eğitimiyle ilgili yazılmış
çalışmaları e-maille göndermeleri için resmi yazı yazıldı. Emekli olmuş ve vefat
etmiş olan bir akademisyenin eserleri de kaynak taraması yapılarak tespit
edildi. İstanbul Üniversitesi Medisat Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Kütüphanesi, İslam Araştırmalar Enstitüsü Kütüphanesi, YÖK Kütü-
phanesi ve Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi kütüphane-
sinde bulunan din eğitimi alanındaki çalışmalar tarandı. Cumhuriyet Dö-
nemi Makaleler İlahiyatçılık yayınıyla da dergilerde yayımlanmış olan
makaleler belirlenmiştir. Yayımlanmış yüksek lisans ve doktora tezleri ile
ilgili olarak da Yüksek Öğretim Kurumu'nun tez tarama sayfasından fayda-
lanılmış ve yine İSAM kütüphanesindeki tezler taranmıştır.

ÖNSÖZ

587/14082006 sayısıyla İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenen “Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Literatürü” isimli projemiz, isminden de anlaşıldığı üzere, kısaca ülkemizde 1923 yani Cumhuriyet’in ilanından itibaren din eğitimi alanında yapılmış olan çalışmaları içermektedir. Bu çalışmaların içerisinde kitap, yüksek lisans ve doktora tezleri ile makaleler ve yayınlanmış bildiriler bulunmaktadır. Çalışmanın kapsamına hakemli ve hakemsiz dergilerde yayınlanan makaleler alınırken gazetelerde yayınlanmış olan yazılar dâhil edilmemiştir.

Yapılan araştırmalarda genel olarak din eğitimi bilimi, din eğitimi kurumları ve bu kurumların müfredatları ele alınmıştır. Osmanlı dönemi eğitim kurumları ile ilgili olarak ise sadece buralarda verilen din eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar üzerinde durulmuştur, bu kurumlara müesseseler tarihi ve sanat tarihi açısından inceleyen çalışmalar ise projenin kapsamına alınmamıştır.

Araştırma esnasında öncelikle ülkemiz üniversitelerindeki ilahiyat fakültelerinde din eğitimi alanında görev yapan öğretim görevlileri tespit edilmiş ve internet aracılığıyla yaptığı çalışmalar tespit edilmiştir. Kendilerinin hem fakültelerdeki yazışma adreslerine hem de e-mail adreslerine bilimsel yayınlarını talep eden dilekçeler gönderilmiştir.

Türkiye’de mevcut İlahiyat Fakülteleri’ne din eğitimiyle ilgili yazdıkları yazıları e maille göndermeleri için resmi yazı yazıldı. Emekli olmuş ve vefat etmiş olan ilim adamlarının eserleri de kaynak taraması yapılarak temin edildi. İstanbul Üniversitesi Merkez Kitaplığı, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, İslam Araştırmalar Enstitüsü Kütüphanesi, YÖK Kütüphanesi ve Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi kütüphanesinde bulunan din eğitimi alanındaki çalışmalar taranmış, Cumhuriyet Dönemi Makaleler Bibliyografyası aracılığıyla da dergilerde yayımlanmış olan makaleler belirlenmiştir. Yayınlanmamış yüksek lisans ve doktora tezleri ile ilgili olarak da Yüksek Öğretim Kurumu’nun tez tarama sayfasından faydalanılmış ve yine İSAM kütüphanesindeki tezler taranmıştır.

Hocalarımızın büyük bir kısmının göndermiş oldukları bilimsel yayınlarıyla, bu kaynaklarda bulunan bilgiler karşılaştırılmış ve eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Bütün bu araştırmalardan sonra özellikle ilahiyat fakülteleri dergileri ile dini araştırmalar konusunda yayınlanmış olan dergilerin sayıları taranarak muhtemel eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.

Literatür çalışmamız, yazarların soyadı sırasına göre tasnif edilmiş ve temel olarak İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün kabul etmiş bulunduğu tez yazım formatına göre düzenlenmiştir. Projenin birinci döneminde, daha önce sunulan proje raporunda da belirtildiği üzere, din eğitimi konusunda yapılan çalışmaların ham bilgilerinin toplanması ve bilgisayar ortamına aktarılmasına çalışılmıştır. Bilgisayar ortamına aktarılırken Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün kabul etmiş olduğu tez yazım formatı esas olarak alınmıştır. Projenin ikinci ve son döneminde ise, araştırmacı ve akademisyenlerle tekrar yapılan görüşmelerle, projenin yürütüldüğü 2007 yılında yaptıkları son çalışmalar hakkında bilgi alınmış ve daha önce hazırlanmış olan ham bilgiler üzerinde değişiklikler ve düzeltmeler yapılmıştır.

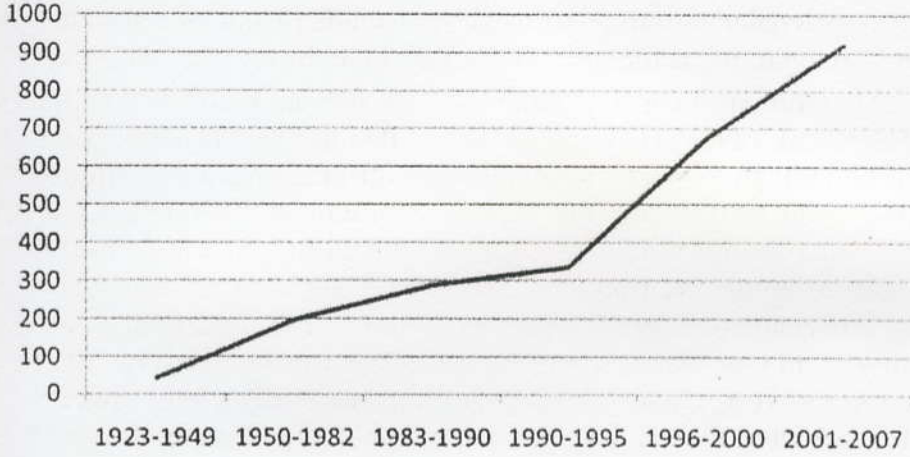
Proje esnasında ülkemizde 1923–2007 yılları arasında din eğitimi konusyla ilgili olarak yaklaşık 2500 adet akademik çalışmanın yapıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalar içerisinde yaklaşık 250 adet kitap çalışması, 240 adet yüksek lisans tezi ve 70 adet doktora çalışması bulunmaktadır.

Tespit edilen çalışmaların yayınlanma yılları incelendiğinde günümüze gelindikçe yapılan çalışma sayısında önemli bir artışın meydana geldiği anlaşılmaktadır. Aşağıda hazırlanmış olduğumuz grafikte de görüleceği üzere özellikle 2000 yılı sonra din eğitimi alanında yapılan çalışmaların sayısında önemli bir artış meydana gelmiştir.

Yandaki tablodan da anlaşılacağı üzere Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923 yılı ile din eğitiminin okullarda yer almaya başladığı 1949 yılları arasında 41 çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Zaman içerisinde bu rakam hızla artmış ve din eğitiminin okullarda zorunlu hale getirildiği 1982 yılına kadar olan dönemde 195 adet çalışma yapıldığı öğrenilmiştir. 1982 sonrasında Yüksek İslam Enstitüleri'nin İlahiyat Fakülteleri haline gelmeleri ve buralarda yavaş yavaş din eğitimi ile ilgili çalışmalara yer verilmeye başlanması da sahadaki çalışmaların sayıca artışının nedenlerinden sayılabilir. Mamafih 1982'den 1990 yılına kadar geçen 8 yıllık dönemde yapılan çalışmaların sayısı 286'yı bulmuştur.

1990 sonrasında gerek artan ilahiyat fakülteleri gerekse din eğitimi konusunun kurumsallaşmasıyla birlikte yapılan çalışmaların sayısı, 1990 ila 1995 arasında 336'ya, 1995 ila 2000 arasında 647'ye ve 2000 ila 2007 arasında ise 922'ye ulaşmıştır.

Tablo 1. Yıllara Göre Din Eğitimi İle İlgili Yayınlanan Eser Sayısının Dağılımı

Yıl	Adet
1923-1949	41
1950-1982	195
1983-1990	286
1990-1995	336
1996-2000	674
2001-2007	922
TOPLAM	2357

Bu araştırma, ülkemizde din eğitimi alanındaki toplu bir literatür çalışması eksikliğinden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Her ne kadar böyle bir çalışmaya benzer bazı araştırmalar yapılmışsa da, sunulan Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Literatürü'nde, onların da yardımıyla, literatürün kapsamının genişletilmesine çalışılmıştır. Ancak, her literatür çalışmasında olduğu gibi, bu çalışmada da bazı eksikliklerin olabileceği kabul edilmelidir. Yine de, projenin asıl amacının konu ile ilgilenenlere 1923 ila 2007 yılları arasında yapılmış olan din eğitimi ile ilgili çalışmalar hakkında fikir vermek olduğu göz önüne alındığında, ortaya çıkan kitabın basılmasıyla bu amacın bir ölçüde yerine getirilebildiği görülmektedir.

Umud ediyoruz ki, bu çalışma saha ile ilgili çalışmalar yapmak isteyen araştırmacıların alandaki kaynaklar hakkındaki bilgilenmeleri ve böylelikle sahanın çeşitlenmesi için yardımcı olacaktır.

Proje Yürütücüsü

Prof. Dr. Fahri Kayadibi

188	Ş
188	T
205	U
208	Ü
210	V
211	Y
222	Z

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	7
A	11
B	48
C	69
Ç	74
D	81
E	87
F	96
G	99
H	107
I	109
İ	110
J	111
K	112
L	145
M	146
N	150
O	151
Ö	154
P	173
R	178
S	179

Ş	186
T	189
U	205
Ü	208
V	210
Y	211
Z	222

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	186
İÇİNDEKİLER	189
A	205
B	208
C	210
Ç	211
D	211
E	211
F	211
G	211
H	211
I	211
İ	211
J	211
K	211
L	211
M	211
N	211
O	211
Ö	211
P	211
Q	211
R	211
S	211